

Дейкало Анастасія Олексіївна

Запис інтерв'ю: м. Шостка, 20 вересня 2010 року

Інтерв'юер: Наталія Кондратцева

Оператор: Микола Парамонов

Присутні: зять Віктор

Транскрипт: Тетяна Безстрочна, Любов Сочка

– Народилась я у **Клишках**. Жила. До війни працювала на цегляному заводі в Шостці. Почалась війна. Забрали мене в Німеччину з першим набором, тому що в перший набір брали лише тих, хто працював на заводі. Забрали, привезли в Шостку, із Шостки вночі посадили в поїзд. Привезли в Пирогівку. Там ми чекали до ранку, і ще покійна мама моя прибігла мене побачити і попрощатись. Ну а потім уже посадили нас. Паром був, бо не було ще моста. Переправили в Новгород-Сіверський, посадили у вагон поїзда, і ми рушили. Нас було багато, і воронезькі, і клишківські, там у мене на фотографіях є. Ну, привезли нас в Німеччину. Спочатку нас роздягли, намащували чимось, поважили. Потім все знову, по другому разу. Прийшли ми у барак, такий двоспальний. Поселили. Їсти запросили, дали такий «хліб» з червоного буряка і бруква варена. У кого ще були свої сухарі, то доїдали.

Щось це я вам все про Німеччину розказую, а про своє життя ні...

Ну, привезли, покупали нас, одягу нашу пропарили.. Другий набір приїхав. У тих дівчат, з 53-го (барака?) пам'ятаю, була краща одяга. Та загорілась баня, і згоріла вся їх одяга. І ми давали їм, що в кого було, хто сорочку, хто плаття. А німці дали їм комбінезони, щоб на роботу ходити.

Оце ж так, ходили ми на роботу. Робота була на початку така: такі як дудочки на пресу сікли і качали у лотки. Але ми мало там побули. Перевели нас на вальці. Хлопці масу якусь засипали, а потім переносили листки, а ми переганяли їх вже у вальці і різали. Інші приїжджали і забирали. Часто бувало.. щось попадеться, значить спалах, і згорить. Чи це хлопці ненавмисно, а може й спеціально. Ну, німець прийшов, і так мене побив шваброю.. Ти каже: шляффе – спала! Побив, ну що ж - поплакала. Я ж, кажу, я не винна, я не спала.. Рішили, що винна.. ладно.

11:23. Позмінно ми робили, у три зміни.

Приводили нас на обід один раз на добу. А кожен четвер давали по чотири картоплини. То так було чекаєш цю картопельку... А то було ще й таке: хлопці на носилках носять на кухню, а ми старалися їх штовхнути, щоб ухопити картоплину. І так хто скільки вхопить, і об такі грубки залізні в бараках кружальцями поріжемо, навіть не обчищаючи,

посмажимо і з'їмо. Це вже ж украли... Ну, а потім хлопців почали бити, і нас почали ганяти, щоб не штовхали. Жаль нам і хлопців було. Ну, вони вже ж як на кухню носили, то їм хоч поїсти давали супу. Ну це в перший рік. А на другий рік вже вони приїжджали, і питали хто хоче попрацювати..у німця.

- *У бауера?*

- **12:53.** У бауера, так. У вихідний день. Багато погоджувались, Ну а я не ходила, бо вважала за гріх у неділю робити.. розумієте.. Думаю, я переживу. А в неділю давали таку пайку – трохи менше ніж 200 грам хліба, раз на добу. І один раз я таки пішла, думаю схожу. Ну й пішла я, поробила. Прийшла, так не залишилося нічого!

- *Чого не осталося?*

- **13:40.** Ні картопельки, ні хлібця. Одробила там, чистили картоплю. Прийшла, а їди не залишилося.. І після цього я вже не ходила більше.

- *За територію лагерьа разрешили виходити?*

- **14:10.** Спочатку ні. А вже на другий рік чи на третій, не пам'ятаю добре, водив нас німець, наш майстер. І заводив у пивну, набирив бокали пива, сядемо-посидимо.. А то так по дорогах поводить. У них яблуні росли по одну і по другу сторону дороги, так німець казав не рвати, а піднімати айн-два з землі, щоб не рвали. Ну, яблучка ж валяються на землі, ми ж і назбираємо хоч трохи. Але це бувало тільки в неділю.

Так одного дня теж приїжджали.. ходила картоплю збирати до бауера. У них кіньми виорювали і збирали. І на цей раз після роботи німець уже сказав, що скільки хочеш бери картоплі. Та це в же було в останній рік. Так було хлопці як наберуть! Як глянеш.. та хіба ж так можна багато набирати.. Але нічого не казали німці. Ну, а ми так.. на два супи візьмем. Вже останній рік було краще. А годували так само, один раз на добу. То ввечері, то вдень. У більшості бруква, картоплини там не було ж навіть в тому супі.

- *Табір охоронявся? Охороняли вас?*

16:10. Водили нас німці під конвоєм по троє на роботу, а останній рік вже ми самі ходили. Один раз пішли, а там чорниця. Німці ж не мали поняття про чорницю, ягоди збирати. Ну ми з одною звернули, і люди підходять, стають поряд, і тут же поліцаї стоять. У одної німкеня купила дзеркальце, а у мене нічого не було. Тут німець як наскочив, та шлангом по жопі як надавав! Ой, я вже й не рада була тією ягідкою, що зірвала. На ліжку сісти не можу. Плачу.. Мамочко моя рідна, знала б ти, за що мене набили, за тую ягідку! Поплакала.. і що ж.

- *На роботі наказували?*

17:39. Ні. Щоб так наказували, то ні. Було таке, що то одна чи дві не виходили на роботу. І один раз, я вирішила, що і я хоч раз не вийду на роботу. І не пішла. А в той день 70 чоловік не вийшло. Так німці тоді що зробили: тим хто був на роботі, номерки дали. А хто не був на роботі і номерка не мав, то три дні не їли. Так уже більше не залишалася. Як би там не було, але ходила до останнього дня і працювала.

- *Случаи смерти были, умирали люди там?*

- **18:35.** От я на фото вам покажу.. У одної руку отак (показує) відрізало. На станку працювала. Я того не бачила, але бачила її, вона у нас в кімнаті жила, з Воронежа. Так руку відрізало. Одного разу зайшли німці, і треба ж по швах руки опускати. Всі опустили, а вона отак тримає, бо ж по цю пору (показує) нема руки. Ми й не знали, вона встидалася і не показувала. Там одна воронезька їй допомагала, і переодягала. Ну, і німець підійшов до неї, витягнув її руку і дивиться, а там руки нема. Спитав що сталося. То казали, що вона плакати почала, що на станку відірвало. І тоді вона як захворіла, захворіла, і померла.

- *Її в ізолятор не відсиляли з обрізаною рукою? Ніякої допомоги не надали?*

- **19:56.** Я ж не знаю. От скільки в кімнаті жили, і не бачили. Одна за нею доглядала. А ми й не бачили. Аж поки німець не витягнув.

- *Так вона кілька днів ходила без руки?*

- До кінця. А тоді ж, як німець побачив, що вона без руки, забрали її на пошту. Робила на пошті, і нам листи приносила.

- **20:34.** А друга вмерла, коли вже додому лаштувалися.. Попросила хлопців, щоб зробили їй такий чемоданчик (сундучок), бо свій продала була, і одержу продала, за кусок хліба. Чи вони зробили їй, чи ні, не знаю.. Вона йшла, а тут і німці, і американці дорогою їхали, і вдарили її у висок. І так вона й вмерла. Я покажу на фотографії її.

- *А хоронили где? Вы знали где людей хоронили?*

- **21:11.** Похоронили її на кладовищі.

- *А вы помните как ее зовут?*

- Надя.

- *А фамилия?*

- Несвітайло Надя.

- *А откуда она была?*

- Там де й я, сусідка. Із Заболотного.

- *Как называется село?*
- **21:35.** Заболоття.
- *Это здесь, в Шосткинском районе?*
- Да.
- *А фамилия?*
- **21:40.** Несвітайло Надя.
- *Надежда Несвитайло, да?И похоронили ее на кладбище.*
- **21:42.** А тоді іще ж... вона там жила.. **А був поліцей Несвітайло.** Так німці видно спитали, а вона, видно, й сказала, що родичка. Так він так був її побив сильно!
  - *А он же не был родственником?*
  - Ну, да. Він же не німець був, а «руський». У Німеччині поліцаї теж били хлопців, і все... Набили її, вона прийшла, плаче.. За те, каже, що Несвітайло однофамілець. А вона ж не родичка ніяка.
  - *Кто ее ударил в голову?*
  - **22:28.** Машина.
  - *Немецкая?*
  - Ні, здається, американська.
  - *Это когда уже освобождали вас?*
  - Так. Ще ж їхали.. і війна ж ще була.. допомагала Америка, англійці.. А тоді ж як звільнили, то ми ще три місяці жили там в таборах. Годували нас американці добре, не можна поскаржитись. Добре годували. Останні роки вже легше було в Німеччині. Це перший час було важко.
  - *Вы информацию какую-нибудь из дома получали? Вы знали что происходит на фронте?*
  - **23:14.** Нічого не знали. Ніхто нам нічого не розповідав. Лише як бомбардування, то бігом всі виключали станки, і тікали в бомбосховище.
  - *Начальников и мастеров вы не помните?*
  - **23:45.** Прізвищ не пам'ятаю, лиш тільки знаю, що той, що мене бив і я так плакала.. то я думала: дай бог, щоб я колись побачила, щоб і наші знущалися над тобою. За що ж ти мене так побив! Так ви знаєте, я коли їхала, так бачила його у наших, в передачу

цеглу передавав. От і побачила. Уже наші захопили, і він цеглу в передачу передавав, мости ж зірвані були.

- *Тот, кто вас ударил уже был захвачен в плен нашими, и там работал?*
- **24:28.** Да, да.
- *Он уже у наших был.*
- *С кем-то из местного населения вы когда-то виделись, общались, контактировали?*
- **24:45.** А.. ходили ми просити по селах. Хто картоплину дасть, хто кусочок хліба, а хто скаже: Ідїть звідси свинї (швайне), прогонить. А були і такі, що дадуть що-небудь. Ходили по селах. То ж ми з конвоєм ходили, а вже останнім часом нам «ости» попришивали, і ми вже ходили вільно. І ходили в табори.
- *Это в последний год так было?*
- Да, в останній рік.
- *А как к вам относилось местное население?*
- **25:24.** Оце ж я вам кажу, одні добре, а другі кажуть «швайне», ідїть, прогонять. Заплакали, й пішли. Воно ж і нас так є..
  - *Вы получали деньги за свою работу?*
- **25:42.** Отримували десь по 30 копійок, а останній рік уже і три рубля, і два, і чотири, отримували. Пропали. Я ж така дурна була. Можна ж було хоч пайку хліба купити, а я збирала-збирала.. Їхали в дорогу, десь там міняли, пройшла черга.. вже й не міняють. І так, викинула ті марки, у них марки.
- *Там не было детей? Дети не рождались? Вы не слышали о таких случаях?*
- **26:25.** Не було. А в останній рік, коли звільнення було американцями і англійцями, вони ж разом були, так одружувалися. Дітей ще не було, а одружувалися вже, але із своїми хлопцями, із тими, що в таборі були. Я знаю із Собичева одна заміж вийшла. А одна із Шостки, вже померла. Вона привезла хлопця з Німеччини. Виходили вже заміж, коли звільнили.

Як освободили нас, то дали нам умови дуже добрі. І проводжали, кидали на машину і консерви.. Це до руських... А до руських як приїхали, то перлову крупу наварили... Кричать наші солдати: «Простітутки!». Я так плакала! Думаю, господи, я духом цього не знаю, а треба отримувати.. Подивились, що ми поселяємося, і кричать...(Затуляє лице руками від тих спогадів, від безвинного сорому і болі). Та хїба ж ми добровольно туди їхали?! Насильно. Перенести прийшлося всякого (сльози на очах).

А додому вже приїхала з Німеччини, так тут на роботу нікуди не приймають. Ну поробила я в колгоспі років чотири. І не записували нас в колгосп, а робили так. Не записували, «індуси» називали. І так у мене в стаж нічого не ввійшло. Та ще й у паспорті я записана Настя, а називали Надя весь час. І той, що писав що я була на роботі, писав Надя. І так пропало те, три чи чотири роки, дояркою я робила. Все пропало, і не ввійшло в стаж. Потім на цегляному заводі робила, проробила 15 років. Був струс мозку – цеглина впала на голову. І руку ломала, і ногу віддавали.. Стільки горя прийняла, що не можна, вам, дорогенькі, передати....Навіть, здається в Німеччині стільки горя не прийняла, скільки на тому заводі цегляному. Та більше ні на яку роботу не брали.

29:29. Отак жила. А тоді ж треба ж заміж було виходити. І находились хлопці. Але, це ж як з Німеччини їхала поїздом, везли нас як кажуть «у телятнику». По дорозі були зупинки. На одній ми з дівчатами побігли картоплі принести, там картопля росла. Вирвали, і у чайнику наварили. І от я наїлася... чи то простудилася... Почалася блювота після тієї картоплі. З вагона висунули на край... Та як захворіла, що зносили з поїзда мене. Сестра в Шостку приїхала, та й забрала мене. Так я й не бачила ні батька, ні матері, так сильно захворіла. І положили в лікарню, я думала, що я помру. Ну от, не вмерла, поправилась.

Робила на цегляному заводі. Дуже тяжко робила. І заміжжя було.. Попався мені жонатий, не жив з дружиною.. Я не знала, бо він обманув мене, що холостяк. Взяв паспорт чистий. І розписалися там у Клишках. А згодом дружина заявила, що це незаконно, що у нього є дружина і дитя. Пішли в суд, і нас розвели. Суддя питала: будеш прощати, будеш жити? А я кажу: раз він обманув, я з ним жити не буду. Прийшли додому, так він весь посуд побив. Він п'яниця ще й був. Посуд побив, вішатись біжить.. Так я вже вмовляю, кажу, що це я так роблю, щоб йому менше присудили. А він контужений був, так йому нічого не присудили навіть за те, що він паспорт чистий взяв, другий, щоб холостяком бути. МТС у Клишках будували, так їздили машини цеглу возили. Чоловіка десь не було. Батько прийшов, машину зупинив. Забрали мої речі, зверху на машину на цеглу погрузили і привезли в Клишки, там хрещена була. У неї все згрузили. А він прийшов, нема мене. Та давай на Клишки, до хрещеної, і каже до неї: «Завтра буде два гроба». Я піду у Заболоття і її задушу. І от приходить.. Прийшов, а я вже за прядкою сижучу. А я вже була 4 місяці як вагітна. Він як наскочить, схватив мене відразу за горло. А батько був у хаті, відборонив мене. І я на піч, а він туди за мною. Батько його за ноги витягнув. А він п'яний, напився. Ліг на долівку. Полежав до вечора, і каже: «Я спалю вас». Мати й каже до батька: «Іди і пожежному скажи про це». Прийшли пожежники, вони його зв'язали і положили надворі. Кажуть: «Він тут полежить, протре звіє на холоді». А це ж зима була, холодно. І він розв'язався. Мати щось почула, і каже, йди бо він на хату вже лізе». Батько знову пішов до того пожежного, а той каже: «Більше не піду, що хочете, те й робіть». Але таки прийшли. Прийшли, а він уже

висить на сливі. Слива була під хатою. Виявляється він розв'язався, пішов і на сливі на тій мотузці й повісився. Так я залишилась на четвертому місяці вагітності. Всі люди думали, що ми будемо його хоронити, але батько взяв у колгоспі коня і відвіз його у ту Попельню, там жила мати його. Ми не хоронили.

Оце таке моє життя.. Тоді в колгоспі я поробила, потім на заводі кірпічному робила, і травмована там була кілька разів.. Не бачила я, дорогенькі, життя ніякого..

Дочку я виходила, забрала ж сюди. Ще ж мати моя 10 років пожила, пестила її. Як померла мати, я забрала дочку в Шостку, в гуртожиток. Якось у неї виявили гланди. В лікарні сказали треба видалити, і видалили їх. Та кудись треба було на роботу, взяли її в Глухов до трактора на роботу, їй же було років 12-13. Та на місці видалення мигдалин почала рости пухлина, як куряче яйце. Визначили, що злаякісна пухлина, і потрібне хірургічне втручання. В лікарні їй зробили припікання пухлини, вона полежала, і ніби воно перестало рости. Я пішла до сестри, плачу. А вона мені: Іди забери дитину, не дозволяй операцію. Тоді ми багато чули випадків, що після оперативного втручання люди швидко помирили. Ми й забрали. Після того кожні пів року присилали повідомлення з лікарні, щоб прийти на перевірку, і дати дозвіл від матері на проведення операції. Я не дала дозволу. Тоді лікар сказав, що якщо ми не прооперуєм її, то вона проживе лише рік. Так я цього нікому не розповідала, і дочці не говорила, вона ж ще дитина неповнолітня. Як я тоді сама в собі тяжко переживала! Та, слава богу, моя донька дожила до 20 років, вийшла заміж, народила дівчинку. В 45 років пішла на пенсію, так як працювала на шкідливому виробництві. І от сама вирішила піти на обстеження, і лягла на операцію. Та лікарі вже нічого не могли вдіяти, розрізали, і зашили. От вже 7 років як я її похоронила.

Потім з онучкою біда трапилась. Працювала вона в Києві. І захворіла по гінекології. Лікувалась-припікалась, а тоді прийшла, місяць полежала, і все... Я їй і квартиру віддала, і все... А я лишилася.. Краще б я померла, вже стара, а воно молоденьке хай би жило. І дочку похоронила, і внучку.. а сама оце так живу.. яке це вже життя, не живу, а существую, кому я потрібна.. (сльози на очах ледве стримує). Оце така моя жизнь, дорогенькі..

- *Расскажите о родителях ваших, об отце, матери, сестрах, братьях. Где вы родились?*

Родилась я в Клишках. П'ятеро нас дітей було. Матір звали Оришка, батька – Олексій. Батько клишківський, мати – собіцька. Мати вмерла в 72 роки, батько вмер у 84. А оце діти так померли. Сестра Таня у 80 вмерла. Я вже жила в сестри. Після роботи на цегляному заводі я пішла на пенсію.

- *Где вы учились? В школе учились?*

- Не вчилась. Навіть 1-го класу не закінчила.
- *Вообще не учились?*
- Не було можливості вчитись. Нас п'ятеро було. А мати каже: «Пряди, дочко». Я ногами не доставала, так навстоячки прядла. А школа далеко була, 3 км. Обутися не було у що. Так і залишилась я неграмотна.
- *А у вас немці стояли в селі?*
- Ні.
- *А как вас забрали в Германию? Кто забрал?*
- Німці назначили, а наші одправляли. Були ж такі, що сиділи в конторі...
- *Вам повестку прислали или как забрали?*
- Прийшли вранці і сказали: «Збирайтесь, на Шостку будем везти. Німці наказали». В приміщення технікуму привезли. Документу ніякого не давали. Назвоили нас і з Клишок, і з Воронежа, і собіцькі.
- *А что сестры и братья во время войны делали?*
- Один брат втопився у 18 років ще до війни. Менший брат у 12 років, це вже під час війни, пас кізку, а товариш знайшов снаряд і кинув. Брату поранило ноги. І поки 5 км до лікарні везли, то він і вмер. А ще один брат маленьким помер. Голодовка була, він найнявся пасти корів десь біля Курдюмовки за Воронежем, перепливав річку і втопився. Було три брата, а не остався ні один. Тільки ми вдвох із сестрою. Оце вже другий рік як сестра померла, а то ми з нею там жили. Як на пенсію пішла я, із Шостки прийшла до сестри. Пенсію ж малу мені дали, 60 рублів тільки.